

This document is an historical remnant. It belongs to the collection Skeptron Web Archive (included in Donald Broady's archive) that mirrors parts of the public Skeptron web site as it appeared on 31 December 2019, containing material from the research group Sociology of Education and Culture (SEC) and the research programme Digital Literature (DL). The contents and file names are unchanged while character and layout encoding of older pages has been updated for technical reasons. Most links are dead. A number of documents of negligible historical interest as well as the collaborators' personal pages are omitted.

The site's internet address was since Summer 1993 www.nada.kth.se/~broady/ and since 2006 www.skeptron.uu.se/broadly/sec/.

Griftetal över en svensk modell

Några hypoteser om det svenska utbildningssystemets omvandlingar¹

Mikael Börjesson & Donald Broady
Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (SEC)
Institutionen för utbildning, kultur och medier (EDU)
Uppsala universitet

<http://www.skeptron.uu.se/broad/sec>

mikael.borjesson@edu.uu.se & donald.broad@edu.uu.se

Paper till sessionen "Socialt, ursprung, utbildning och karriär"
Sjunde nationella ekonomisk-historiska mötet, Stockholm 12-14 oktober, 2007

Innehållsförteckning

UTGÅNGSPUNKTER – ELITER, ÖVERKLASSEN OCH MAKTFÄLT	2
SVENSKA STUDIER AV ELITER OCH ÖVERKLASS	3
ELITER OCH ÖVERKLASS I SVERIGE	5
SKOLOR FÖR ELITER, SKOLOR FÖR ÖVERKLASSEN	6
HYPOTES I: SKOLAN HAR VARIT I HÄNDERNA PÅ MEDELKLASSERNA	7
DEN DOMINERANDE KLASSENS OCH ELITERNAS UTBILDNINGSSTRATEGIER	8
SYSTEMSKIFTE	10
ETT PAR HYPOTESER OM DEN PÅGÅENDE OMVANDLINGEN	11
HYPOTES II: MEDELKLASSERNA TAPPAR GREPPET	11
HYPOTES III: DE EKONOMISKA FRAKTIONERNAS INBRYTNING	12
HYPOTES IV: ÖVERGÅNG TILL ETT VERITABELT ELITSYSTEM	12

¹ Delar av detta paper presenterades muntligt på Session "Reproduction and transformation of access through education to elite positions in society", ECER 2007, Gent, Belgien.

Utgångspunkter – eliter, överklassen och maktfält

Eliten, överklassen, bourgeoisie, de högre sociala skikten, högre tjänstemän, övre medelklass, socialgrupp 1. Begreppen och metaforerna för att fånga de som har mest av knappa tillgångar och som besitter ledande positioner inom samhället är många. Vi ska här fokusera två av dem, eliter och överklass, och försöka reda ut skillnaderna dem emellan för att på så sätt få bättre precision i analyserna av hur det svenska utbildningssystemet använts. Det handlar helt enkelt här om att definiera vad vi menar med skolsystemets användare.

Eliter är ett svårfångat begrepp och definitionerna är många. I vardaglig mening avses ofta de bästa, de högst rankade, de ledande i Sverige eller i världen – man skiljer ju exempelvis mellan elitidrottare och motionsutövare. Termen kan även användas negativt: eliterna går inte i samklang med befolkningen. Sveriges nej till EMU anses av många vara ett uppror mot eliterna som var för att Sverige gick med i den monetära unionen. Det finns en omfattande forskning kring eliter. Det skulle här leda för långt att göra en analys av elitbegreppets historia från Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca och C. Wright Mills till dagens elitforskare. Det är dock nödvändigt med några ord om definitionen av eliter och reda ut hur begreppet förhåller sig till klassteoretiska utgångspunkter.

Låt oss ta en utgångspunkt i den amerikanske sociologen E. Digby Baltzells klassiska studie av toppskiktet i Philadelphia.² Baltzell gör en distinktion mellan elit och överklass. Elitbegreppet knyter han till en individuell position, klassbegreppet till ett kollektiv.

For the purpose of this book, then, we shall act *as if* there were two aspects of high class position, an *elite* and an *upper class*. The *elite* concept refers to those individuals who are the most successful and stand at the top of the *functional* class hierarchy. These are the leaders in their chosen occupation or professions; they are the final-decision-making in the political, economic or military sphere as well as leaders in the law, engineering, medicine, education, religion and the arts. Regardless of social origin or family position, whether Negro, Gentile or Jew, all successful and productive men and women are included within the elite concept. [...] The *upper class* concept, then, refers to a group of *families*, whose members are descendants of successful individuals (elite members) of one, two, three or more generations ago. These families are at the top of the *social class* hierarchy; they are brought up together, are friends, and are intermarried one with another; and, finally, they maintain a distinctive style of life and a kind of primary group solidarity which sets them apart from the rest of the population.³

Poängen är att se hur de två analytiska storheterna eliter och klass är relaterade till varandra. Baltzell kan övertygande visa i en socialhistorisk studie om Philadelphia hur enskilda individer erövrar elitpositioner inom olika områden för att sedan konsolidera sin ställning och över generationerna etablera sig som högre klass.

Att ta fasta på vissa positioner för att definiera en elit är vanligt inom statsvetenskapen och bland annat den svenska och den norska maktutredningen har använt sig av den så kallade ”positionsmetoden”.⁴ I och med att man låter maktpositionerna vara analysenheterna kan en individ som låt säga är ordförande i två olika storföretags styrelser förekomma två gånger i materialet. Maktpositionerna bestäms vidare utifrån ett antal samhällsliga sfärer. I den svenska maktutredningen genomförd under 1980-talets senare hälft urskiljdes följande områden: näringsliv, politik, förvaltning, organisationer, massmedier, kultur och vetenskap.⁵ Förhållandet mellan elitposition och högre klass analyseras genom att det sociala ursprunget inom de olika

² E. Digby Baltzell, *Philadelphia Gentlemen. The Making of a National Upper Class*, Transaction Publisher, New Brunswick 1995 [1958].

³ Ibid., s. 6-7, kursiveringar i original.

⁴ Se exempelvis Johs. Hjeltnes & Olav Korsnes, *Sosial mobilitet*, Det norske samlaget, Oslo 2006, pp. 147-149, för en beskrivning av metoden.

⁵ Olof Petersson et al. *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*, SOU 1990:44.

maktsfärerna undersöks, vilket möjliggör en diskussion av hur ”öppna” eller ”slutna” olika slags eliter är.⁶

Ett alternativt sätt att tackla problematiken kring eliter och sociala klasser som dessutom för samman dessa analytiska storheter i en enhetlig teoretisk ram finner vi i Pierre Bourdieus arbeten. En Bourdieu-inspirerad definition som vi skall använda i det följande är att eliterna – ett ord som Bourdieu själv fann oanvändbart i vetenskapliga sammanhang – är de grupper som besätter de dominerande positionerna inom sociala fält såsom vetenskapens, politikens, litteraturens och ekonomins fält. Inom dessa fält produceras och verkar de kapitalarter som även konstituerar maktens fält.⁷ De sociala klassernas logik fångas av Bourdieu i det sociala rummets struktur.⁸ Förhållandet mellan de sociala klasserna och eliterna är en relation mellan de sociala fälten och det sociala rummet. Det sociala rummet – framför allt strukturen i dess övre del där överklassen eller den dominerande klassen ryms – bestäms delvis av de tillgångar som sociala grupper ackumulerar inom olika slags fält. De sociala fälten struktureras till viss del av de tillgångar (exempelvis nedärvt socialt, ekonomiskt och kulturellt kapital) som de olika grupperna som befolkar fälten för med sig in i dessa.

Svenska studier av eliter och överklass

Aktuella studier av eliter och överklass i Sverige är förhållandevis få i jämförelse med motsvarande forskningen i länder som Frankrike och England. Det ljunna svenska intresset kan sannolikt förstås mot bakgrund av att den svenska eliten är liten och inte gör så mycket väsen av sig.⁹ En annan förklaring finns i den så kallade välfärdssociologins starka ställning i Sverige, med dess inriktning mot statliga åtgärder och de underprivilegierades situation. I detta sammanhang är eliter och överklass inte intressanta annat än som en referenspunkt, för att konstatera exempelvis att barn till arbetare är fem gånger underrepresenterade i den högre utbildningen i förhållande till högre tjänstemän. En konsekvens av fokuseringen på mindre bemedlade grupper är att de högre sociala skikten framställs som en homogen grupp, antingen den nu benämns socialgrupp 1, högre tjänstemän eller övre medelklass.

Men att det är ont om undersökningar av svenska makthavare och dominerande klass betyder inte att det inte finns traditioner att luta sig mot. Bland de svenska studier som finns om samhällets privilegierade grupper går det grovt sett att särskilja fyra större traditioner i efterkrigstid: en historisk, en klassbaserad, en stratifierings- och mobilitetsorienterad och en elitfokuserad.

På 1940- och 1950-talet och en bit in på 1960-talen bedrevs mycket historiskt orienterad forskning kring ståndscirkulation. Det klassiska verket är Sten Carlssons *Svenske ståndscirkulation 1680-1950*¹⁰. Bland övriga bidrag finns studier av rekrytering till högre ämbeten¹¹ och

⁶ Ett likartat fokus på eliter finns även i projektet *Kön och den sociala reproduktionen av eliter i ett komparativt perspektiv*, med det tillägget att kön är en central faktor i analyserna. Projektet var förlagt till institutionen för arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet och leddes av professor Anita Göransson. En syntetisk framställning av projektets resultat finns i Anita Göransson (red.), *Maktens kön. Kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*, Nya Doxa, Nora 2006. Se även Göransson et al:s del i den integrationspolitiska maktutredningen, där fokus var invandrade grupper representation i makteliterna: Anita Göransson (red.), *Makten och mångfalden. Eliter och etnicitet i Sverige*, Ds 2005:12.

⁷ Den mest omfattande analysen av det franska maktfältet och dess relation till utbildningssystemet finns i Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989.

⁸ Pierre Bourdieu, *La Distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979.

⁹ Wallenbergarnas motto att ”verka utan att synas” är signifikativt i sammanhanget. Att synas verkar snarare vara medelklassens motto. Se Martin Gustavsson, ”Den tysta lilla borgarklassen och den högljudda stora medelklassen”, pp. 148-163 i *Fronesis*, nr 24, 2007.

¹⁰ Sten Carlsson, *Svenske ståndscirkulation 1680-1950*, J.A. Lindblads förlag, Uppsala 1950.

utbildningsväsendets sociala struktur¹². Karakteristiskt för dessa arbeten är en differentierad analys av eliternas sammansättning, dess rekrytering och förändringar över tid. I dagens historiska forskning finns ett nyväckt intresse för eliter och överklass. Intresset har dock förskjutits från analyser av rekrytering och sammansättning av eliter till maktens nätverk. Niklas Stenlås har studerat nätverk inom den ekonomiska eliten under 1940-talet¹³, Håkan Gunneriusson relationer mellan historiker under 1920-1950-talen¹⁴ och Ylva Hasselberg bland annat sociala band i ett lokalsamhälle under 1800-talets början¹⁵. I sammanhanget bör också Jan Gletes analyser av nätverk i näringslivet nämnas.¹⁶

En livaktig tradition under 1960- och 1970-talen var den marxistiska. Mycket möda lades ner på att dels definiera det svenska klassamhället, dels beskriva det. Fokus låg främst på medelklassen och arbetarklassen och hur dessa skulle definieras.¹⁷ Den egentliga borgerligheten i denna typ av analyser visar sig vara mycket liten i numerär. Göran Therborn menar i sin studie av den svenska klasstrukturen att borgerligheten från 1930 till 1965 minskat från två procent till en procent av befolkningen.¹⁸ Utifrån ett uttalat klassperspektiv ringar C-H. Hermansson in borgerligheten ytterligare i en studie av de femton mest betydande finansfamiljerna.¹⁹

Studier av social stratifiering och mobilitet växte fram under 1950- och 1960-talen som en konkurrerande tradition till klassanalysen. Företrädare fanns framför allt i USA. Ett exempel på denna tradition är Gösta Carlsons *Social Mobility and Class Structure*.²⁰ I stället för att skilja ut distinkta klasser i samhället argumenterade man för att samhället bestod av olika sociala strata.

En annan tradition, som varit livaktig sedan 1980-talet och framåt, är studier av makteliter. *Den svenska maktutredningen*, ledd av statsvetaren Olof Pettersson, verkade under perioden 1985-1990 och har följts av *Den integrationspolitiska maktutredningen*, under ledning av statsvetaren Anders Westholm, och ett större forskningsprojekt kring eliter och kön, *Kön och eliternas reproduktion i ett komparativt perspektiv*, med ekonomhistorikern Anita Göransson i ledningen, har alla studerat makteliter.

Sammanfattningsvis finns det i svensk samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning en förskjutning från klassbaserade analyser och stratifierings- och mobilitetsstudier till undersökningar av eliter. Vid sidan om sammansättning och rekrytering har eliternas nätverk blivit ett viktigare föremål för undersökningarna. Trots ett visst ökat intresse för studier av ledande skikt och överklass är många områden förvånansvärt outforskade. Vilken betydelse har exempelvis inträdet i EU haft för sammansättning av svenska eliter? Vad har expansionen av utbildningssystemet betytt för rekryteringen av eliter? Vad har de ökade kraven på en ökad

¹¹ Sten-Sture Landström, *Svenska ämbetsmäns sociala ursprung*, Almqvist och Wiksells boktryckeri AB, Stockholm och Uppsala 1954 och Ingvar Elmroth, *Nyrekrutering till de högre ämbetena 1720-1809. En socialhistorisk studie*, CWK Gleerup, Lund 1962.

¹² Sven Moberg, *Vem blev student och vad blev studenten? Statistiska undersökningar rörande härstamning, studentbetyg, vidare utbildning, yrkes-, inkomst-, förmögenhets- och familjeförhållanden bland fem årgångar svenska studenter under perioden 1910-1943*, CWK Gleerup, Lund 1951.

¹³ Niklas Stenlås, *Den inre kretsen. Den svenska ekonomiska elitens inflytande över partipolitik och opinionsbildning 1940-1949*, Arkiv, Lund 1998.

¹⁴ Håkan Gunneriusson, *Det historiska fältet. Svensk historievetenskap från 1920-tal till 1957*, Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala 2002.

¹⁵ Ylva Hasselberg, *Den sociala ekonomin. Familjen Clason och Furudals bruk 1804-1856*, Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala 1998.

¹⁶ Jan Glete, *Nätverk i näringslivet. Ägande och industriell omvandling i det mogna industrisamhället 1920-1990*, SNS, Stockholm 1994.

¹⁷ Se exempelvis Göran Arne, Hedvig Ekerwald & Håkon Leiulfrud, *Klassamhällets förändring*, Arkiv, Lund, andra, reviderade upplagan 1992 [1985].

¹⁸ Göran Therborn, *Det svenska klassamhället 1930-1970*, Zenit, Lund 1973.

¹⁹ C.H. Hermansson, *Monopol och storfinans – de 15 familjerna*, Rabén & Sjögren, Stockholm 1965 [1962].

²⁰ Gösta Carlsson, *Social Mobility and Class Structure*, CWK Gleerup, Lund 1958.

”demokratisering” av eliterna inneburit för deras sammansättning och framför allt hur kan detta förstås i relation till överklassens intressen?

Eliter och överklass i Sverige

Vad kan vi då säga om den svenska eliten och överklassen i Sverige utifrån de forskningstraditioner som redovisats ovan? Det första vi kan konstatera är att sett till numerärerna blir vårt forskningsobjekt mycket varierande beroende på vilken definitioner vi använder. Om vi tar vår utgångspunkt i ett strikt marxistiskt klassperspektiv och försöker ringa in borgerligheten menar Göran Therborn att denna är ungefär 1-2 procent av befolkningen under perioden 1930-1965, dvs. runt 50 000. Denna borgerlighet kan sedan definieras i än mer exklusiva termer genom att exempelvis skilja ut de femton, sedermera de tio mest inflytelserika familjerna. I dag används vanligtvis en betydligt vidare definition baserad på Socioekonomisk indelning (SEI), högre tjänstemän. Denna kategori omfattar såväl de grupper som Therborn identifierar som borgerlighet som ett högre tjänstemannaskikt. Följaktligen blir populationen betydligt större. I Folk- och bostadsräkningen 1990 finns ca 450 000 högre tjänstemän i den arbetsföra befolkningen på totalt 4,5 miljoner individer, dvs. högre tjänstemän utgör ganska precis 10 procent.²¹ I en marxistisk terminologi är kategorin högre tjänstemän en sammanslagning av den övre medelklassen och överklassen eller borgerligheten och domineras numerärt av den övre medelklassen. Vi är här långt från de femton familjerna.

Väljer vi i stället att urskilja makteliter får vi en population som överstiger de femton familjerna men som ändå är betydligt mer exklusiv än de 1-2 procent som bourgeoisien utgör enligt Therborn. I den svenska maktutredningen laboreras med 2 546 positioner och 2 123 individer.²² Göransson et al identifierar 3 343 positioner och 2 890 individer i sin undersökning.²³ Med andra ord har vi att göra med en population som omfattar ca 0,2-0,3 promille av den svenska befolkningen.

Vad går då att säga om den svenska makteliten? Den domineras som i andra länder av medelålders män som är infödda och har högt socialt ursprung och som har gott om utbildning bakom sig. Bortom den generella bilden finns intressanta skillnader mellan olika typer av eliter. Tidigare maktutredningar har pekat ut den svenska eliten som dominerade av två stora block, näringslivet och politiken.²⁴ Denna bild bekräftas av Göransson et al.²⁵ Författarna påpekar att de utgör två ytterligheter, näringslivet är tillsammans med vetenskapen och den högre förvaltningen de områden som är mest exklusiva, det är här andelen män och individer med högt socialt ursprung är som mest överrepresenterade, medan politikens sfär och organisationernas värld är mer folkliga och öppna. De senare lyder också under en representativ logik, vilket saknas i de tidigare.

Det är relativt enkelt att konstatera att vissa eliter är mer öppna eller stängda än andra, att mäta styrkeförhållandena mellan dem är svårare. Det man dock kan säga är att Sverige utmärker sig med att ha en relativt svag kulturell elit. Det finns inget starkt *Bildungsbürgertum*. Den ekonomiska och den politiska eliten har överskuggat den kulturella. Till viss del kan detta

²¹ Se http://www.scb.se/templates/tableOrChart____26279.asp, besökt 070930. I den redovisade statistiken från SCB går här inte att skilja ut företagsledare för större företag från företagare med få eller inga anställda, vilket gör att gruppen storföretagare inte ingår i de här redovisade siffrorna.

²² Anita Göransson (red.), *Maktens kön. Kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*, Nya Doxa, Nora 2006, p. 58.

²³ Ibid., p. 54.

²⁴ Olof Petersson et al., *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*, SOU 1990:44 och Jan Glete, *Nätverk i näringslivet. Ägande och industriell omvandling i det mogna industrisambället 1920-1990*, SNS, Stockholm 1994

²⁵ Anita Göransson (red.), *Maktens kön. Kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*, Nya Doxa, Nora 2006, pp. 560f.

förklaras av den samförståndsanda som rått mellan den yppersta ekonomiska eliten och de politiska makterna. Den svenska modellen har garanterat socialdemokraterna en remarkabel maktställning och svenskt näringsliv har stått sig förhållandevis väl i den internationella ekonomiska konkurrensen. Detta till trots har den ekonomiska eliten faktiskt tappat mark under stora delar av 1900-talet. Martin Gustavsson visar hur de mest förmögna i Stockholm sett sina förmögenheter minska från 1915 över 1929 till 1964. Först på senare år har förmögenheterna återigen stigit.²⁶ Även lönerna för de ledande skikten i samhället har ökat i relation till arbetarklassen.²⁷ Klasskillnaderna i samhället ökar.

Skolor för eliter, skolor för överklassen

Utbildningssystemen är högst nationella skapelser och starkt kopplade till nationsbyggandet.²⁸ De hade till uppgift att ena nationen och att fostra dess medborgare. Därtill är de flesta utbildningsväsenden i någon mening utformade för att upprätthålla skillnader mellan elever med olika sociala bakgrunder och/eller skolmässiga förutsättningar. Att forma de eliter som nationen har behov av kan göras på olika sätt. Två nationella system, det franska och det engelska, får här visa på spännvidden i utbildningsväsendenas design och funktion i detta avseende.

Det franska systemet är ett utpräglat elitistiskt system. Syftet är att vaska fram så dugliga eliter som möjligt på grundval av elevernas prestationer. De meritokratiska inslagen genomsyrar hela systemet, från grundskola till högre utbildning. Genom ett centraliserat system av urval, prov och antagningsförfaranden selekteras de framtida eliterna ut, steg för steg, från en nivå till en annan. Och från landets olika ändar dras talangerna mot det självklara gravitationscentrumet: Paris.

Det finns en stark koppling mellan utbildningssystemet och samhällets elitpositioner, ett samband som också ger systemet dess legitimitet. Ursprunget till många av de berömda stora skolorna (*les Grandes Écoles*) var att republiken och sedermera kejsardömet behövde sätt att forma de nya eliterna sedan man formell avskaffat de gamla (adeln).²⁹ Detta har gjort att det i dag exempelvis är hart när omöjligt att bli toppolitiker i Frankrike (oavsett politisk färg) om man inte gått via först Science-Po och sedan École Normale d'Administration (ENA), de skolor som dessutom statens högsta administratörer passerat. Den starka meritokratiska ideologin maskerar enligt Bourdieu och hans medarbetare att Skolan fungerar som en legitimeringsinstans där sociala privilegier översätts till skolmässiga meriter som i sin tur fungerar som inträdesbiljetter till samhällets ledande positioner.³⁰ Bourdieu menar vidare att fältet av elitskolor är homologt med maktens fält.³¹ Det finns med andra ord en överensstämmelse eller strukturlikhet i hur olika elitskolor som ENA, ENS, Polytechnique och HEC förhåller sig till varandra och hur olika makteliter står i relation till varandra. Att de ledande skolorna fungerar som ett fält betyder att det finns konkurrerande positioner, vilket också kan förstås som att det finns parallella spår till

²⁶ Martin Gustavsson, "Den tysta lilla borgarklassen och den högljudda stora medelklassen", pp. 148-163 i *Fronesis*, nr 24, 2007.

²⁷ Landsorganisationen i Sverige, *Makteliten gör som den brukar. En studie av inkomstutvecklingen för makteliten perioden 1950 till 2005*, Stockholm 2007.

²⁸ Se exempelvis Margaret Archer, *Social Origins of Educational Systems*, Sage, London 1979, Andy Green, *Education and State Formation. The Rise of Education Systems in England, France and the USA*, Macmillan, London 1990, and Detlef K. Müller, Fritz Ringer, Brian Simon (eds.), *The Rise of the Modern Educational System. Structural Change and Social Reproduction 1870-1920*, Cambridge University Press/Maison des Sciences de l'Homme, Cambridge/Paris 1987.

²⁹ Maurice Goldring, *Voie royale, voie républicaine : La formation des élites en France et en Grande-Bretagne*, Syllepse, Paris 2000, pp. 15-25.

³⁰ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989.

³¹ Ibid. pp. 373-384. Styrkeförhållandena mellan ekonomiska, kulturella och politiska eliter påverkar rekryteringen till respektive områdes ledande *Grandes Écoles*.

maktens fält. Varje specifikt fält har sin egen utbildningshierarki och system av skolor, där det sällan råder något tvivel om vilken skola som är den mest förnäma.

Det engelska systemet utgör på många sätt en motpol till det franska systemet. Om det franska systemet i första hand syftar till selektion av eliter, vilar det engelska systemet på en klasslogik.³² Det finns ett system av skolor som samlar den engelska överklassens avkomma och separerar dem från övriga klassers barn. Grundstommen i systemet utgörs av *Public Schools*, skolor som trots benämningen är privata och ofta drivna som internat, vackert belägna på den brittiska landsbygden. Från dessa är steget inte långt till de två universiteten som räknas: Oxford och Cambridge. Det är – återigen till skillnad från det franska systemet – mer avgörande vilket universitet man läst vid än vilken inriktning studierna har för en framtida karriär. Det finns många bankdirektörer som har läst historia vid Oxbridge.³³ Selektionen i systemet har historiskt sett gjorts utifrån klassstillhörighet, det krävdes ett namn och pengar för att antas till de rätta skolorna, men i dag har den meritokratiska logiken tagit över allt mer.³⁴ Det hindrar dock inte att en *Public School*-bakgrund är kraftigt överrepresenterad bland studenterna vid Oxford och Cambridge.

Sammanfattningsvis kan slås fast att det finns stora nationella skillnader i hur eliter formas och rekryteras, hur klassmässigt skiktat utbildningssystemet tillåts vara och vilken betydelse skolmässiga meriter ges i relation till börd. Utbildningssystemen är mer eller mindre elitistiska (designade för att forma eliter), mer eller mindre klassorienterade (byggda för att möta skilda klassintressen) och mer eller mindre meritokratiska. I Frankrike läggs större vikt vid formandet av eliter på ett meritokratiskt sätt, medan Englands system är tydligare klassbaserat. Det svenska systemet avviker från dem båda.

Hypotes I: Skolan har varit i händerna på medelklasserna

Det svenska utbildningssystemet är i en internationell jämförelse en udda fågel. Dess moderna historia domineras av en strävan mot en större jämlikhet och enhetlighet.³⁵ De parallella utbildningsspåren, folkskolan för folkets barn och realskolan och sedan läroverken för de högre (kulturella) skiktens barn, ersattes efter ett decenniums försöksverksamhet 1962 med enhetsskolan. De segmenterande inslag som trots allt funnits kvar (en uppdelning i årskurs nio efter orientering mot gymnasiet, allmän och särskild kurs i matematik och engelska) har tonats ned och tagits bort efterhand. De skilda skolformerna i den sekundära utbildningen, läroverken, handelsgymnasiet och de tekniska gymnasierna samt de praktiska gymnasierna, fördes samman till en enda gymnasieskola i början av 1970-talet. Samma princip låg bakom högskolereformen 1977, då ett antal tidigare icke-akademiska utbildningar vid framför allt vårdhögskolor och lärarhögskolor gavs högskolestatus och fördes in i högskolan.

Ur sociologisk synvinkel kan den svenska särarten formuleras som en hypotes: *den svenska skolan har varit i händerna på medelklasserna, och i synnerhet medelklassernas kulturella grupperingar.*

I de flesta andra länder kontrolleras skolsystemet av samhällets övre skikt, vilket förenar så olikartade fall som de två nyss nämnda, det franska och det engelska. Även om ett system som det franska, inriktat mot att stärka eliternas positioner, inte alls i varje enskilt fall behöver göra eliternas barn till de nya eliterna, är det ändå i hög grad de existerande eliterna som mer eller (oftast) mindre direkt kontrollerar systemets funktionssätt. En skola som ENA skulle inte, utan att upphöra att vara den prominenta plantskola den är i dag, kunna avlägsna sig alltför långt från

³² I sin jämförelse av de två systemen summerar den franske anglofilen Maurice Goldring skillnaderna på följande sätt: « De ce côté de la Manche, l'intelligence, le mérite, le travail. De l'autre côté, la naissance et la fortune. La voie royale contre l'élitisme républicain. » . Ibid. p. 12.

³³ Ibid. p. 9.

³⁴ Ibid., p. 107.

³⁵ Bo Lindensjö och Ulf P. Lundgren, *Utbildningsreformer och politisk styrning*, HLS, Stockholm 2000.

de politiska fält och statsapparater vilkas återväxt den sörjer för. Lika svårt att tänka sig är att handelshögskolan HEC skulle hamna på allvarlig kollisionkurs med näringslivets toppar eller att det som sker vid den humanistiska sektionen vid ENS Ulm skulle vara oförenligt med fordringarna inom dagens och morgondagens intellektuella fält. Konsekvensen är de existerande eliternas tvingar sina barn att läsa så att ögonen blöder och med goda resultat ta sig genom de rätta elitiskolorna, och att det finns möjligheter (om än ganska små, statistiskt sett) för elitiskolorna att rekryterar begåvningar från folkdjupet, vilket självfallet inte alls är till skada för eliternas framtid, tvärtom. I England är saken ännu enklare, där är det kort sagt överklassen som både kontrollerar utbildningssystemet och placeras sina barn på de mest profitabla utbildningarna.

I Sverige däremot har medelklasserna under hela efterkrigstiden fram till ganska nyligen haft greppet om skolsystemet. Varken eliternas eller överklassens värden och intressen har fått det spelrum de har i många andra länder. Det finns undantag, i synnerhet vissa politiska, administrativa och fackliga eliter som förvisso haft mycket att säga till om, men i stort tror vi att hypotesen om medelklassernas dominans har fog för sig. Det är inte ledarskikten inom de ekonomiska, vetenskapliga eller konstnärliga fälten eller den (därmed delvis överlappande) överklassen som haft inflytandet över skolans värdehierarkier och funktionssätt. Karakteristiskt för det svenska utbildningssystemet har varit att det inte varit något elitsystem. Det har funnits få uttalade och erkända elitutbildningar. Det har oftast inte varit avgörande vilken skola man gått på. Det är inte varit tillåtligt för en skola att utge sig för att vara en skola som samlar de mest begåvade eleverna. "Här går alla sorter" har uppfattats som ett positivt omdöme.

En viktig effekt är att eliterna och överklassen på alla upptänkliga vis ansträngt sig för att ge skolan alltför stort inflytande över avkomman. Medelklassernas starka grepp om den svenska skolan är förklaringen till att eliterna och överklassen med sådan frenesi forslat barnen till fiollektioner, sörjt för att de umgås med utvalda kamrater och med släkt och bekanta från andra länder, givit dem ett halvår i USA under gymnasieåren och på många andra sätt bemödar sig om att begränsa skolans påverkan. Till skillnad från i många andra länder där det är just skolmiljöerna som garanterar att fostran och umgänget blir tillräckligt selektivt.

Den dominerande klassens och eliternas utbildningsstrategier

Även om medelklasserna kontrollerar systemet betyder det inte att den dominerande klassen och sociala eliter inte utnyttjar systemet för sina syften. Tvärtom. Våra studier av det svenska utbildningssystemets sociala struktur visar att läkarbarn och universitetsläraryrken är mest överrepresenterade på de utbildningar som anses svårast, främst naturvetenskapliga programmet på gymnasiet och teknisk fysik i högskolan, och på de mest eftersökta utbildningarna såsom läkarutbildningen, apotekarutbildningen och jägmästarutbildningen.³⁶ En slutsats är att det är just de sociala grupper som är mest utrustade med utbildningskapital och kulturellt kapital som i störst utsträckning lyckas föra över dessa tillgångar till sina barn – de får de högsta betygen och är de som i störst utsträckning fortsätter vidare med högre studier efter gymnasiet. Det är också dessa grupper som befinner sig längst från de utbildningar som framför allt samlar flickor och pojkar från arbetarklassen (yrkesförberedande program i gymnasiet som industriprogrammet, byggprogrammet och fordonsprogrammet för pojkarna; barn och fritidsprogrammet och

³⁶ Se exempelvis Broady, Donald & Mikael Palme, *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 1, HLS, Stockholm 1992; Broady, Donald, Mikael Börjesson & Mikael Palme, "Det svenska högskolefältet under 1990-talet. Den sociala rekryteringen och konkurrensen mellan lärosätena", pp. 13-47, 135-154 i Thomas Furusten (red.), *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige*, Högskoleverket, Stockholm 2002; Broady, Donald, Mats B. Andersson, Mikael Börjesson, Jonas Gustafsson, Elisabeth Hultqvist, Mikael Palme, "Skolan under 1990-talet. Sociala förutsättningar och utbildningsstrategier", pp. 5-133 i SOU 2000:39, *Välfärd och skola. Antologi från Kommittén Välfärdsboksut*, Stockholm 2000.

omsorgsprogrammet för flickorna; kortare tekniska utbildningar för den minoritet av arbetarklasspojkar som tar sig vidare till högskolan; kortare utbildningar inriktade mot yrken inom vård, skola och omsorg för motsvarande flickor).

I en internationell jämförelse framträder ingenjörsutbildningar och de tekniska högskolorna – och inte juristutbildningar som bland länder i södra Europa – som traditionellt sett synnerligen betydande för utbildandet av den ekonomiska eliten. Detta har dock förändrats under senare år och ekonomiutbildningar – gärna i kombination med en teknisk utbildning – har seglat upp som en betydande ingrediens i näringslivstopparnas bagage.³⁷ I Göransson et al:s studie av eliten anno 2001 framkommer att det finns en koncentration av utbildningsinvesteringar gjorda på lärosäten belägna i Mälardalsområdet. Förutom att det är landets maktcentrum, finns här en överrepresentation av betydande skolor såsom Kungl. Tekniska högskolan (KTH), Handelshögskolan i Stockholm, universiteten i Uppsala och Stockholm, journalisthögskolan, konstnärliga högskolor som Teaterhögskolan i Stockholm och Kungl. Konsthögskolan i Stockholm (KKH).³⁸

Det är viktigt att tillägga att även om utbildningssystemet i stort inte är ett elitsystem så finns utbildningsalternativ för de bättre bemedlade. Om vi vidhåller distinktionen mellan överklass och eliter kan ett litet antal utbildningar och skolformer som försörjer båda dessa grupperings utbildningsbehov identifieras.

De få selektionsmekanismer som systemet ändå har tillhandahållit har utnyttjats flitigt av framför allt elitgrupperingar. Ett sådant utbildningsalternativ är musikklasserna och estetiska skolor. I Stockholm har exempelvis Adolf Fredriks skola (1907) fungerat som en tillflyktsort för föräldrar med omfattande kulturella tillgångar och/eller ambitioner som bott i områden där de lokala skolorna inte kunnat erbjuda ett tillräckligt gott utbildningsalternativ. För såväl de etablerade kosmopolitiska eliterna (diplomatkarer, utrikesjournalister, affärsmagnater, internationella jurister) som de framväxande globala eliterna (de multinationella företagens kadrer av managers, ingenjörer, säljare och konsulter) har internationella skolor som Franska Skolan (1862), Tyska skolan (1953) liksom gymnasieprogrammet International Baccalaureate fungerat som viktiga alternativ till det ordinära utbildningsutbudet.

Det finns i Sverige även ett litet men betydande utbud av skolor främst riktade till överklassens barn. De tre riksinternaten, Lundsbergs Skola (1896), Sigtunaskolans Humanistiska Läroverk (1927) och Grennaskolan (1964), är de mest betydande i detta avseende i och med att internatdelen betingar höga kostnader och därmed fungerar som en effektiv barriär mot lägre sociala skiktets intrång. Därtill kan läggas sträng disciplin, kamratfostran och en livsstil som ligger långt från gemene mans, vilket ytterligare bygger på murarna mot omvärlden. Till dessa kan två ytterligare skolor av stor vikt för överklassen läggas: Carlssons Skola (1871) och Enskilda Gymnasiet (1913), båda centralt belägna i Stockholm.³⁹

Man tenderar också i Sverige att missa att en hel del av formeringen av eliter sker utanför det svenska utbildningssystemets hägn. För politiska eliter fungerar egna skolor som Brunnsviks folkhögskola (1906) och ungdomsförbunden som viktiga plantskolor, betydligt mer avgörande för framtida politiska karriärer än tunga formella utbildningsmeriter (som till skillnad från i många

³⁷ Birgitta Jordansson, "Utbildad till makt?", pp. 129-162 i Anita Göransson (red.), *Maktens kön. Kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*, Nya Doxa, Nora 2006, pp. 145f.

³⁸ Ibid., pp. 140-143.

³⁹ En indikator på om en är skola främst riktar sig till överklassen är om kungafamiljens barn gått där (vilket också direkt ger avtryck i söktrycket till skolan). Kronprinsessan Viktoria gick först på Carlssons skola, därefter på Enskilda Gymnasiet. Tanken var sedan att hon skulle läsa statskunskap i Uppsala, men på grund av den stora pressen på Kronprinsessan som person förlades studierna till utlandet och Yale University, det självklara valet för många av USA:s presidenter och politiska dynastier. Prins Carl Philip har läst på både Enskilda Gymnasiet (delar av sin grundskoleutbildning) och Lundsbergs Skola och prinsessan Madeleine på Carlssons Skola och Enskilda Gymnasiet. Kung Carl-Gustaf den sextonde läste på Sigtuna.

andra länder snarare kan vara en belastning för den som har stora politiska ambitioner).⁴⁰ Att dessutom ha rätt ursprung är en faktor som är av stor betydelse. Journalisten Anders Isaksson argumenterar för att det uppkommit en ny politisk adel som bygger sin ställning på förvaltandet av politiskt kapital över generationerna.⁴¹ Näringslivet lägger ner mycket resurser på internutbildningar. Det förekommer vanligtvis speciella program för att sortera ut och förbereda framtidens företagsledare och högre chefer. Att arbeta några år på olika positioner inom företaget och i olika delar av världen kan också fungera som en medveten utbildningsstrategi iscensatt av företaget.

I Sverige kan en överdriven satsning på studieplanens krav till och med visa sig vara en black om foten. Det gäller särskilt inför inträdet på fält - det intellektuella produktionsfältet är ett tydligt exempel - där rekryteringen sker genom kooptering, utan hänsyn till formella meriter. Detta är en fälla gillrad för uppkomlingarna: humaniorastudenten, som suttit med näsan i kursböckerna för jämnan och aldrig varit i New York eller Paris eller ens på den kulturella medelklassens krogar i Vasastan eller på Söder, har inte mycket att hämta på den mer prestigefyllda kultursides- och tidskriftsmarknaden, där det är personkännedom jämte förmåga att orientera sig i aktuella strider om konstens och kulturens värden, och framför allt ådagalagd övertygelse att det är värdefullt att strida om vilken konst och kultur som är värdefull, som räknas.

Systemskifte

Åren kring 1990 markerar ett tydligt brott i den svenska utbildningshistorien. Ett antal reformer sjösattes som omstöpt hela systemet. Som i många andra länder handlade reformerna om att decentralisera, marknadsanpassa, individualisera och privatisera utbildningsväsendet. Reformerna var del av ett större projekt att förändra välfärdsstatens verksamheter och organisation. Systemskiftet brukar sammanfattas som en övergång från ett regelstyrt till ett mål- och resultatstyrt system.

I korta drag hände följande på utbildningsområdet. I slutet av 1980-talet kommunaliserades skolan trots högljudda protester bland lärarna. 1991 reformerades gymnasieskolan. Det tidigare linjebaserade gymnasiet ersattes av ett kurs- och programbaserat gymnasium, där samtliga program blev treåriga och gav allmän behörighet till högskolan. Detta gick helt i linje med ambitionen att slå vakt om likvärdighet och allas rätt till utbildning som dominerat svensk utbildningspolitik under 1900-talet. Samtidigt – vilket var ett klart trendbrott – gavs nya möjligheter till lokalt anpassade utbildningar genom lokala grenar och det specialutformade programmet. 1992 kom friskolereformen som gjorde det lättare att etablera fristående skolor i Sverige. Två år senare, 1994, infördes rätten att välja kommunal grundskola. Högskolan reformerades 1993. Som för gymnasieskolan ersattes ett linjesystem med kurser och program. Större inflytande över utbildningsutbudets utformning och dimensioner gavs de enskilda lärosätena. Finansieringssystemet ändrades genom att det tydligare kopplades till studenternas prestationer. Dessutom efterstävande man en större variation i huvudmannaskap och Chalmers tekniska högskola och Internationella handelshögskolan i Jönköping gjordes till stiftelser.

Att ett system ändras behöver inte betyda mycket i praktiken. Om ingen är beredd att öppna friskolor är det ovidkommande att möjligheten finns. Lokala grenar blir en skrivbordsprodukt om

⁴⁰ Bland de svenska eliterna är den politiska den som tillsammans med den inom medierna som har den lägsta andelen högutbildade. Birgitta Jordansson, "Utbildad till makt?", pp. 129-162 i Anita Göransson (red.), *Maktens kön. Kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*, Nya Doxa, Nora 2006, p. 134.

⁴¹ Anders Isaksson, *Den politiska adeln*, Bonniers, Stockholm 2006 [2002]. Denna bild bekräftas delvis och nyanseras delvis av Brigitta Niklasson. Det är framför allt bland de politiska tillsatta tjänstemännen som föräldrarnas politiska kapital är av betydelse. Brigitta Niklasson, "Den politiska eliten", pp. 347-364 i Anita Göransson (red.), *Maktens kön. Kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*, Nya Doxa, Nora 2006.

inga elever väljer dem. Kommunaliseringen av skolan kan ha begränsade effekter om skolpolitikerna låter saker och ting vara som tidigare. Nu har närmare två decennier gått sedan reformerna inleddes och vi kan konstatera att mycket har förändrats. Sannolikt går det ännu inte att förstå konsekvenserna fullt ut av alla de förändringar som har skett.

Systemskiftet i det svenska utbildningsväsendet har tagit sig olika uttryck på de olika nivåerna. För grundskolan är kommunaliseringen, skolpengen och etableringen av friskolor och deras snabba expansion de viktigaste förändringarna. Införandet av skolpengen och friskolorna har skapat en större rörlighet i systemet och medfört att utbildningsutbudet vidgats drastiskt. På gymnasienivå har än större förändringar skett. Friskolorna har haft en ännu kraftigare tillväxt. Utbildningsutbudet har vidgats betydligt tack vare såväl etablering av friskolor och den kommunala skolans profilering. Elever på utbildningar med ett stort mått av frihet att utforma innehållet, dvs. framför allt det individuella programmet, det specialutformade programmet och lokala grenar/inriktningar, har ökat kraftigt. Kommunerna har utvecklat olika sätt att ta in eleverna till gymnasieutbildningar och skolor. I Stockholm har betygsintag införts och Uppsala har provat en modell där eleverna tas in på sitt förstahandsval av program. Den högre utbildningen har också fått se en utvidgning av utbildningsutbudet. Nya högskolor och universitet har tillkommit, nya utbildningar startats och det har skett en internationalisering av hela systemet med utbyten, kurser på engelska och Bolognaanpassade kursstrukturer. Dessutom har systemet växt kraftigt. Först på senare år har det stagnerat och till och med minskat i storlek.

Sammantaget har det svenska utbildningslandskapet blivit mer komplext och därmed mer svåröverblickbart.

Ett par hypoteser om den pågående omvandlingen

Vi skall avsluta med att framkasta tre hypoteser om den sociala innebörden av de förändringar som nu pågår.

Hypotes II: Medelklasserna tappar greppet

Medelklassernas kontroll över skolsystemet utmanas för närvarande från två håll.

För det första uppifrån, genom att eliterna och överklassen fått helt andra möjligheter att skapa egna utbildningsalternativ. Här räknar vi inte bara in utbildningar för deras egna barn utan även utbildningar där framtida eliter formas, oberoende av socialt ursprung (återigen, att lågt socialt ursprung statistiskt sett är ganska ovanligt får inte tas till intäkt för att det skulle röra sig om någon mekanisk reproduktion; för eliterna som sådana är det på längre sikt inget minus om de lyckas rekrytera av klassresenärer). De skolor där främst medelklassernas värden hyllas dräneras på elever med de högst ställda ambitionerna.

För det andra hotas medelklasserna underifrån. Det finns direkta hot om proletarisering, exempelvis när intagningen till gymnasierna bland annat i Stockholm sker efter betyg och inte som tidigare enligt närhetsprincipen. I avsaknad av tillräckligt goda betyg kan man tvingas bort från skolor i medelklasspräglade områden till vilka man tidigare haft ensamrätt.

Ett annat – och hittills inte alls uppmärksammat – hot ”underifrån” mot medelklasserna är att de kommer att berövas delar av utbildningssystemet genom att somliga skolor eller program blir oanvändbara för dem. En annan viktig förändring som verkar i denna riktning är lärarkårens fortgående deklassering. En av upptäckterna i vår forskningsgrupps undersökningar av vilka studenter som rekryteras till vilka utbildningar är att lärarstudenterna alltsedan början av 1990-talet haft allt mindre tillgångar i bagaget – hur man än räknar: sjunkande betyg från gymnasiet, lägre poäng på högskoleprovet, lägre socialt ursprung. Bland alla studenter är det de inom lärarprogrammen (jämför vissa kortare ingenjörsutbildningar) som utmärker sig genom att ha

kanat brant nedåt i den sociala hierarkin. Det är kort sagt inte längre lärarbarn och skolljus som utbildar sig till skollärare. Om ingen vändning sker är en sannolik konsekvens att en stor del av landets skolor med tiden kommer att te sig oacceptabla inte bara för överklassen utan även för de kulturellt bemedlade skikten inom medelklasserna. Så snart dessa föräldrar läst det första brevet som barnets nya lärare skickat hem, kommer de att knacka på hos rektorn och meddela att en så okunnig person får inte komma i närheten av vårt barn. Eller också röstar de med fötterna och söker upp en annan skola.

Hypotes III: De ekonomiska fraktionernas inbrytning

Hypotes I och II gäller förskjutningar i vertikalt led i makten över utbildningssystemet som glidit från medelklassen till överklassen. Dessa hypoteser kan kvalificeras ytterligare. Vi menar att det finns starka skäl till att tro att det även skett en maktförskjutning i horisontellt led, dvs. mellan grupper med lika mycket tillgångar, men av olika slag. De ekonomiska fraktionerna har förskansat sig alltmer inflytande över utbildningssystemet på de kulturella fraktionernas bekostnad.

Det starkaste belägget för denna hypotes är den omorientering som skett av hela utbildningssystemet i riktning mot ett system dominerat av värden som odlats inom näringslivet. Ekonomismens honnörsord som marknadslösningar, kundrelationer, effektivitet, privatiseringar och valfrihet är i dag legio inom skolvärden. Bakom dessa ord döljer sig ett drastiskt annorlunda utbildningssystem än det vi hade för låt säga tre decennier sedan. Konkurrensen mellan skolor är en realitet för många skolledare, lärare, elever och föräldrar. Valfrihetsprimatet har skapat veritabla utbildningsmarknader som gäller allt från daghem till universitet. Den ökade valfriheten i systemet är kopplat till en ökad individualisering. Individerna ges större möjligheter att välja utbildning och skola, men med detta följer också ett större ansvar. Misslyckanden i skolan blir lätt individens ansvar. Privatiseringen, slutligen, har haft två stora konsekvenser. Dels ökar den mångfalden. Dels har den gjort skolväsendet till ett ekonomiskt objekt. Det går i dag att tjäna pengar på utbildning. Utbildning har gått från att endast vara en offentlig angelägenhet till en vara på den ekonomiska marknaden. Skolor går att sälja och köpa och kan gå med vinst.

Hypotes IV: Övergång till ett veritabelt elitsystem

Det finns skäl att notera att de pågående transformationerna inte bara innebär fördelar för eliterna och överklassen utan även risker.

När de ekonomiskt och i synnerhet kulturellt mest besuttna ges bättre tillgång till särskilda skolor och utbildningsinriktningar som tar över somligt av det lärande som dessa familjer tidigare skötte i egen regi, förlorar förstås familjerna sitt monopol på dessa tillgångar. När en skola som Viktor Rydberg gymnasium i Djursholm startade såg man till att eleverna från första dagen fick en engelsk tidskrift hemskickad till sin brevlåda och i den typen av gymnasieskolor ägnas mycken energi att odla kulturella intressen, på kontakter med eliter i andra länder eller med universitetsväsendet, jämte mycket annat som tidigare sköttes inom familjerna.⁴² Därmed börjar vi i Sverige få veritabla elitskolor där elever som trots blygsamt socialt ursprung och således låga statistiska odds ändå lyckas vinna inträde erbjuds en omgivning av en art som tidigare varit okänd inom det svenska skolsystemet, möjligen med undantag för några få överklassskolor.

⁴² Broady, Donald, Heyman, Ingrid & Palme, Mikael (1997), « Le capital culturel contesté? Étude de quatre lycées de Stockholm ». I: Donald Broady, Natacha Chmatko & Monique de Saint Martin (eds.), *Formation des élites et culture transnationale. Colloque de Moscou, 27-29 avril 1996*. Paris/Uppsala: CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, Université d'Uppsala, 175-211. Webb: www.skeptron.uu.se/broadly/sec/p-broadly-heyman-palme-981414-moscou.pdf.

Detta är ytterligare en föga uppmärksammas aspekt av det anmärkningsvärda förhållandet att vi i Sverige, utan politisk debatt om saken, tycks på väg mot ett veritabelt elitskolesystem inte så olik den franska meritokratiska sorten.